ליל הסדר

כמו רוב עם ישראל, ליל הסדר התמצה אצלנו באכילה ושתיה מופרזים. כן – קצת גמגמנו מההגדה ושרנו מה נשתנה עם הקטנים, אבל בעצם זה הביך אותנו. מביך כמו במסיבות פורים או חנוכה כשמישהי (תמיד זה מישהי ולא מישהו, ושיסלחו לי כל הפמיניסטיות) חייבת להציע שנשיר קצת שירי חג ואז מסתבר שהשירים היחידים שאנחנו מכירים, מחוסר האזנה לערוצי הרדיו הנכונים, זה השירים המפגרים מהגן.

אבל השנה החלטתי שזהו. מכניסים קצת תוכן לסדר. כל אחד - מהילדים ועד סבתא ועד משפחות האחים שלי - צריך לתת תיאור של ליל סדר מיוחד שעבר עליו .כדי שדוד שלום לא ישבור את כל התכנון עם הרעב הבלתי ניתן לריסון שלו. מצאתי פתרון יצירתי. מסתבר שתפוח אדמה יכול להחשב כרפס. וואללה! למה לא אמרתם קודם! אז מיד אחרי קדש ורחץ, הגשנו מנה ראשונה על טהרת תפוחי האדמה: אפויים, מטוגנים, קוגל מלוח ומתוק, וכמובן הקרטופל סלט המיתולוגי של סבתא רינה. דוד שלום נרדם די מיד אחרי, אך השאר היו ערניים ומוכנים להראות מה הכינו.

אחי סיפר על ליל הסדר שעבר בחב"ד בקוסקו, ידעתי שהוא יספר על זה; הוא לא מפסיק לדבר על זה כבר שנים, הנודניק, ותמיד מבאס את אשתי כשאנחנו מארחים את המשפחה ש"היה סדר נפלא אבל לא כמו בקוסקו". אחותי משום מה נדבקה לליל סדר אחד שעשינו עם הדודים לפני שנים. נוסטלגיה; לך תבין. אמא שלי סיפרה על הסדר שעשתה לילדי גן עולים, והילדים חלקו זכרונות מלפני שנה או שנתיים. אני חזרתי על הסיפור הישן של הסדר בצריפין, כעשהייתי בסדיר, שבו הטבחים שתו את כל בקבוקי היין עוד לפני שהתחיל הטקס. לכולם היה מבט של "מכירים, מכירים" אבל מה לעשות, זה מה שהיה לי בראש כשקבעתי את המשימה לכולם. סך הכל הצליח לא רע, הרעיון, כולם השתתפו, צחקנו עד השמים והיתה אוירה מצויינת. עד שהגיע התור של סבתא רינה. לא יכולתי לצפות את זה מראש. סבתא רינה אמנם ניצולת שואה, אבל מלאת חיים ושובבות, צוחקת ושמחה תמיד. לא מבין מה עלה בדעתה להביא לנו את הדיכאון דווקא עכשיו. אולי זה הגיל, או זה שהתחילה לספר על החוויות שלה במלחמה ביד ושם. בכל אופן, איך שהיא התחילה הבנתי ששמחה כבר לא תצא מזה.

אתם יודעים, פתחה רינה, שמשפחתי ניצלה ברגע האחרון ממשלוח לאושוויץ, והתחבאנו שנה וחצי בעליית גג באמסטרדם. היינו שבעה: אבא, אמא, שני אחי ואחותי ואני, ודוד וולף – אח של אבא. אסור היה לנו לזוז כל היום, כיוון שמתחתינו היה משרד והם היו יכולים לשמוע אותנו הולכים. לדבר אפשר היה רק בלחש, אבל זו לא היתה בעיה כי העלייה היתה כל כך קטנה ששמעת כל לחישה שנאמרה בה. אחרי שעות העבודה של ההולנדים, יכולנו טיפה לנוע, אבל אסור היה לעמוד כי היה חשש שיראו אותנו דרך החלונות. רק בלילה יכולנו לנוע במידת מה של חופשיות, אם כי היה כל כך חשוך שבדרך כלל נתקלת במישהו או בקורות הגג שהיה נמוך מעל ראשנו. אוכל היה בצמצום רב, ורוב הזמן היינו רעבים. יום אחד אבא הזכיר לנו שפסח עוד מעט. עוד שבוע! וצריך להתכונן כמו שצריך לסדר! במעט הזמן שהיה בין עזיבת עובדי המשרד ועד רדת החשכה, השקענו את כל המרץ בנקיון. להגעיל כלים לא יכולנו, אז רק שפשפנו אותם היטב בסמרטוט לח. את מעט הלחם שהיה עברנו לאכול באחת הפינות של העלייה, ואת שאר השטח ניקינו בטירוף. ניערנו מזרונים, הפכנו כיסים של הבגדים, ועברנו על כל חפץ שהיה לנו עם מטלית. אבל כל הזמן עדיין כרסם החשש: האם נשיג מצות ויין לליל הסדר? לא ידענו אם בכלל אפשר להשיג מצות, ואם כן, מה הסיכון שאדם לוקח כשהוא הולך לקנות אותם. איש הקשר שלנו היה יהודי שמראהו כשל גוי. אבא דיבר איתו כמה פעמים לפני הסדר, והיה ברור שהבקשה של אבא קשה עליו ביותר, גם בגלל הסיכון וגם בגלל העלות. יום לפני הסדר הוא הגיע עם קצת לחם ובקבוק חצי מלא של יין. זה מה שהשגתי, אמר. מצות אין. לפני שיצא, ראיתי שאמא עצרה אותו לרגע, ולא האמנתי למה שאני רואה: היא הורידה את טבעת הנישואין שלה ונתנה אותה לו. למחרת, כמה רגעים אחרי שהמשרד ננעל וממש עם כניסת החג הוא הופיע, עם מצה אחת ביד. קצת שבורה, אבל בכל זאת: מצה.

עליית הגג שלנו שימשה כנראה, מתישהו בהסטוריה, כמחסן לציוד תפירה. אין הסבר אחר איך אבא מצא בכמה פינות, תוך כדי נקיון הפסח, ארבע אצבעונים. חוץ מהם, אבא הכין עוד שלוש כוסות קטנטנות מנייר שעווה של גבינה, וכך היו לנו כוסות ליין. אחרי שאיש הקשר הלך, אבא הודיע שמתחילים. בזהירות רבה הוא מילא כל אצבעוני וגביע מאולתר בכמה טיפות יין, ובדממה של העלייה, בחושך הגובר, אמר את הקידוש. הירח עלה, והעלייה כבר לא היתה חשוכה לגמרי, שרנו בלחש מה נשתנה, תוך שאמא בוכה בשקט. אבא קרא את ההגדה מההתחלה ועד מוציא מצה. כולנו עקבנו אחריו כמו מכושפים כשהוא חילק את המצה האחת. על חצי הוא הכריז שזה האפיקומן, ונאכל אותו בסוף הסעודה. הוא אמר "סעודה" כאילו יש לנו מטבח מלא

מעדנים, וכולנו איכשהו האמננו לזה. את החצי השני הוא שבר בזהירות רבה לשבע חתיכות, וכל אחד מאיתנו ברך המוציא, ועל אכילת מצה, ולאט לאט, נהנים מכל פירור, אכלנו את החתיכה שלנו.

"זו המצה הכי טעימה שאכלתי בחיים" סיימה סבתא את הסיפור.

היה שקט מוחלט. לאשתי היו דמעות בעיניים כבר מהמשפט הראשון, אבל גם העיניים של אחי, הקשוח כביכול, נצצו. לי עמד גוש בגרון. הילדים נראו כמו אחרי הלם ובאו לחבק את סבתא.

"נראה לכם??????!!!!!!!" היא שאגה ופרצה בצחוק היסטרי. "יא נקבות! חבורה של תמימים!... הרי בכלל לא היינו דתיים! לא ידענו בכלל מתי זה פסח, וזה גם לא עניין אותנו כהוא זה. אכלנו מה שהיה, ובטח בפסח אכלנו חזיר עם לחם. אי אי אי...חי חי חי... איך קל לעבוד עליכם!!!" . היא התקפלה בצחוק היסטרי, וכמעט נפלה מהכיסא.

כל שאר הערב היא ציחקקה מידי פעם. אולי גם בגלל הארבע כוסות.